

OCENA DOWODU OPARTEGO NA NAUKOWEJ METODZIE BADAŃ

Oceniając dowód z opinii biegłego sąd powinien kierować się pewnymi zobiektywizowanymi kryteriami, które można podzielić na dwie grupy:

Kryteria o charakterze podmiotowym, obejmujące ogólne i specjalistyczne kwalifikacje biegłego, dostępne do zastosowania środki badawcze (np. aparatura), możliwość przeprowadzenia konsultacji;

Kryteria przedmiotowe, na które składa się poprawność konkluzji w konfrontacji z przesłankami, wykorzystany materiał badawczy, poprawność procesu rozumowania, odległość ustaleń biegłego od faktu głównego i wartość zastosowanej metody; zasadna jest zatem ocena doboru metody oraz metodycznej poprawności badania.

* J. Dzierżanowska

*Adjunct katedre
kryminalistyki,
Wydział Prawa,
Prawa Kanonichnego i
Administracji KUL
(Lublin, Poland)*

Wskazane elementy mają za zadanie ułatwić organom procesowym, ukierunkowanym na osiągnięcie założonego celu (określanego jako poziom aspiracji), prawidłowe ustosunkowanie się do rezultatów pracy biegłego. Za wspomniany poziom aspiracji można uznać stopień realizacji celów, który decydującemu daje satysfakcję osobistą, a uwarunkowany jest jego wiedzą (zdobytą w czasie studiów, aplikacji, doksztalcania), doświadczeniem i osobowością.

Niezależnie od ocen stosowanych w toku procesu karnego, istnieje potrzeba dysponowania takimi kryteriami oceny metody, która pozwoliłaby różnicować wartość przedstawionych organowi procesowemu opinii biegłych. Należy jednak zauważyć, że tego rodzaju wyznaczniki, niezależne od procesu karnego, które określiłyby poziom zaufania dla danej metody, może sformułować jedynie nauka. Jednym z bardziej reprezentatywnych elementów tej oceny jest wyznaczana dla każdej metody badawczej jej wartość diagnostyczna.

Wartość diagnostyczną metody charakteryzują następujące czynniki:

trafność (ang. validity) - prawidłowość; ustalenie, czy przy użyciu danej metody można ustalić to, co należy ustalić; czy dana metoda mierzy to, co mierzyć powinna (czy biegły zastosował metodę właściwą do ustalenia wskazanych przez organ procesowy istotnych okoliczności);

rzetelność (ang. reliability) - niezawodność; stopień dokładności, z jakim można ustalić to, co należało ustalić, bez względu na to, czy jest to rzeczywiście to, co należało ustalić.

Niezawodność powinna charakteryzować się intrasubiektywnością i intersubiektywnością.

Intrasubiektywność twierdzenia występuje wtedy, gdy ekspert przeprowadzając ponawiane badania z użyciem tego samego materiału badawczego w tych samych warunkach, otrzymuje takie same wyniki.

Intersubiektywność, określa stopień identyczności otrzymanych wyników, przeprowadzonych przez różnych biegłych o takich samych kwalifikacjach, przy użyciu tego samego materiału badawczego oraz w takich samych warunkach.

Z przedstawionych rozważań wynika, że zakresy pojęciowe trafności i rzetelności chociaż różne, wzajemnie się uzupełniają i trudno o ich rozdzielenie.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, jak istotnym zagadnieniem charakteryzującym poszczególne metody badawcze, jest znana i opisana wartość diagnostyczna. Ustalić ją można

poprzez badania eksperymentalne, analizę praktyki stosowania danej metody, a także dodatkowo w drodze badania wyników laboratoryjnych testów proficyency. Wartość diagnostyczna metody nie jest łatwa do ustalenia. Trudno też jednoznacznie ustosunkować się do problemu dopuszczalności przenoszenia danych eksperymentalnych do praktyki. Ponadto przy niektórych metodach badań w laboratorium, nie da się odtworzyć warunków z autentycznego procesu karnego (np. przy badaniu poligraficznym).

Określenie wartości diagnostycznej metody badawczej daje określone korzyści. Potrzebę poddania metod badawczych ocenie uzasadnia możliwość ich selekcji, formułowania lub doskonalenia metodyki danej dyscypliny, a także stwierdzenia, czy wartość diagnostyczna danej metody odpowiada wartościom akceptowanym przez kryminalistykę. Pozwala na zmianę mylnej oceny metody (na korzyść lub na niekorzyść), wyjaśnienie wątpliwości, a także porównanie metod z różnych dyscyplin kryminalistyki. Tego rodzaju działanie może okazać się stymulatorem rozwoju badań w poszczególnych dziedzinach nauk sądowych, a wyniki takich porównań mogą posłużyć za przekonujący argument w dyskusji nad dopuszczalnością nowych metod identyfikacyjnych.

Wartość diagnostyczna metody ze względu na różnorodność warunków w jakiej ją obliczano oraz uzyskiwanie danych różnymi metodami, ma jedynie znaczenie orientacyjne. Zakreślić można jedynie pewną wartość, dzięki której możliwe będzie porównanie między sobą różnych metod identyfikacji kryminalistycznej i stwierdzenie, czy dana metoda pod względem wartości diagnostycznej jest uznana i akceptowana przez kryminalistykę.

Właściwa ocena wartości metody powinna uwzględniać, obok wskazania trafnych wyników, także poziom błędów występujących przy przeprowadzaniu badania. Można wyróżnić dwa rodzaje błędów: błąd I rodzaju, oznaczający odrzucenie hipotezy trafnej oraz błąd II rodzaju, przyjmujący hipotezę nietrafną, przy czym należy zauważyć, że minimalizacji prawdopodobieństwa błędu II rodzaju towarzyszy maksymalizacja błędu I rodzaju i odwrotnie.

Stanowisko procesu karnego wydaje się zdecydowanie dyskwalifikować metody obarczone błędem II rodzaju, preferując badania pewne i o wysokim poziomie informatywności. W praktyce jednak słusznie wskazuje się, iż o wyborze konkretnej metody badań przesądza kontekst sytuacyjny. Nauki sądowe ustalając i ujawniając tzw. obszar niepewności, określany także poprzez prawdopodobieństwo wystąpienia błędów I i II rodzaju, dają tym samym organowi procesowemu podstawy do odrzucenia ustaleń objętych takim ryzykiem. Nauka nie może pominąć milczeniem jednej z ważniejszych kwestii związanych z wprowadzaniem metody badawczej do procesu, nawet za cenę krytyki czy trudności w zajmowaniu ugruntowanej pozycji w dowodzeniu sądowym.

Organ procesowy, obok kryteriów umożliwiających ocenę przedstawionej przez biegłego ekspertyzy, opracowanych przez naukę, dysponuje także wskazówkami funkcjonującymi tylko i wyłącznie w ramach postępowania karnego. Doktryna wyraźnie wyznacza dla wartości diagnostycznej i wartości dowodowej odmienne zakresy pojęciowe.

Kryteria oceny wartości dowodowej, w przeciwieństwie do wartości diagnostycznej, należą do organu procesowego oceniającego dowód. Niemożliwe jest ustalenie wartości dowodowej w odniesieniu do całej metody, gdyż w polskiej procedurze karnej nie funkcjonuje zasada „legalnej teorii dowodów”, umożliwiająca przypisanie konkretnym dowodom z góry określonej przekonliwości oraz roli w procesie ustalania faktów.

W literaturze przedmiotu wyodrębnia się następujące czynniki, które wyznaczają wartość dowodową:

- prawna dopuszczalność metody, przy pomocy której dokonano ustalenia,
- wartość diagnostyczna metody,

bliskość ustalonego faktu do faktu głównego w procesie (czy ustalenia biegłego dotyczą faktu głównego, czy faktów pośrednich),

kontekst innych dowodów i wersji podejrzanego,

relacja między pytaniem postawionym biegłemu, a pytaniem na które może odpowiedzieć biegły,

psychologiczna preorientacja organu procesowego w stosunku do źródła procesowego,

okoliczności danej sprawy (czy jest to pierwsza, czy kolejna opinia, zgodna lub niezgodna z poprzednią),

rodzaj (przedmiot) sprawy.

Wartość dowodowa wydaje się być użyteczną w fazie konfrontacji opinii sformułowanej przez biegłego z oczekiwaniami sędziego. Przypisanie więc opinii określonej wartości równoznaczne jest z jej przyjęciem lub nie przez organ procesowy, który ostatecznie wyznacza wartość dowodową poszczególnych metod identyfikacji.